

# Gildi og markmið heimilislækna

„Gildi eru leiðarstjörnur. Þegar gildum er fylgt byggja þau undir traust. Ef þau eru brotin grafa þau undan trausti. Gildin lýsa því mikilvægasta en staðlar hvað er gott eða viðumandi. Gildi eru stöðug en staðlar geta breyst.“

Pendleton and King, BMJ 2002

Árið 2020 birtu Samtök félaga norrænna heimilislækna, Nordic Federation of General Practice (NFGP) siðferðileg gildi sín og markmið í sjö liðum (mynd 1) – gildi sem heimilislæknar telja vera kjarnann í starfi sínu.<sup>1,2</sup> Þau leggja þar með grunn að tilhöggun samskipta heimilislækna við almenning og sjúklunga, kennslu á öllum stigum háskólanáms, framhaldsnáms og símenntunar heimilislækna, vísindastarfs og þverfarlegs samstarfs heimilislækna við aðrar stéttir og stofnanir. Auk þess kemur þessi lýsing á kjarnagildum heimilislækna að gagni fyrir stjórnendur heilbrigðismála og stjórn-málamenn.

## Mótun fagsins

Heimilislækningar eru tiltölulega ný sérgrein. Á sjöunda áratug síðustu aldar jókst áhugi á bættri menntun heimilislækna og að heimilislækningar yrðu gerðar að sérstakri fræðigrein á háskólastigi. Frumkvöðlar við bandaríska og kanadíska háskóla tóku þar fyrstu skrefin. Hugmyndafraeðin inn- an breska heimilislæknafélagsins (RCGP) tóku forystuna í Evrópu. Hugmyndafraeðin fór að mótast og vísindastarfsemi að aukast. Fræða- og fagfélög heimilislækna á Norðurlöndum voru stofnuð, það fyrsta, meðal danskra kollega, Dansk Selskap for Almen Medicin (DSAM), árið 1970 og Félag íslenskra heimilislækna (FÍH), árið 1978. Frá upphafi var lögð áhersla á að fagið byggði á áður rótgrónum gildum, einkum traustum og langvarandi kynnum lækni og sjúklings og samfelldri þjónustu á breiðum grunni. Heimilislæknar áttu sem áður að sinna öllum tegundum vandamála fólks á öllum aldri.

Enda þótt McWhinney, oft nefndur faðir nútíma heimilislækninga, hafi þegar árið 1981 lýst faginu sem samsafni af gildum og viðhorfum við nálgun vandamála sem ekki væri að finna í öðrum sérgreinum,<sup>3</sup> var gildum sem slíkum ekki gefinn mikill gaumur næstu áratugi þar á eftir. Mestur tími fór í að skilgreina „hinn nýja heimilislækni.“ Evrópusamtök heimilis-

lækna (WONCA Europe), sem samanstanda af 46 aðildarfélögum í Evrópu, komust árið 2002 að samkomulagi um almenna skilgreiningu á sérgreininni og hvaða kunnáttu, færni og viðhorf læknir þyrfti að tileinka sér til þess að kalla sig sérfræðing í heimilislækningum.

## Gildi, sýn og markmið

Enda þótt ensku hugtökin *vision*, *mission* og *values* væru ekki almennt notuð sem slík á þessum tímum má líta svo á að efnislegt innihald þeirra hafi verið samofið fyrir skilgreiningum á sérgreininni. Um og eftir síðustu aldamót varð æ algengara að stórfyrirtæki og félagasamtök skerptu lýsingu sína á því hvað þau stæðu fyrir. Orðin *sýn*, *markmið* og *gildi* urðu algengari. Lífleg umræða skapaðist um þessi mál meðal heimilislækna á Norðurlöndunum. Þeir vildu taka frumkvæði að því að skilgreina eigin verksvið, fagleg gildi og fyrir hvað þeir stæðu þar sem bæði yfirvöld og kollegar í öðrum sérgreinum höfðu oft og tíðum aðrar skoðanir á verksviði þeirra. Félag norskra heimilislækna (NSAM/ síðar NFA) reið á vaðið og birti stefnuýfirlýsingu sína, *Sju teser for allmenntmedisin* um gildi og markmið í sjö liðum árið 2001.<sup>1</sup> Yfirlýsingin var stutt, birt í spjaldformi og viðmótsvæn. Danskir kollegar beittu svo sömu aðferð og birtu sína útgáfu, *Pejlemærker for faget almen medicin* 2016 og Norrænu samtökin sína útgáfu 2020 eftir nokkrar endurbætur. Sú íslenska útgáfa sem birt er á mynd 1, er að mestu byggð á norrænu útgáfunni, með eðlilegri aðlögun að íslenskri tungu og hefðum.

## Nútíminn ógnar grunnildunum

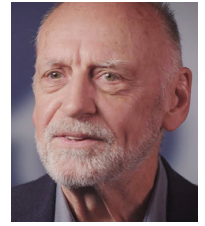
Framfarir í rafrænum samskiptum innan lækni- og samskiptum hafa vissulega verið til bóta, séu þau rétt notuð. Oftrú á rannsóknum og þrýstingur yfirvalda um að auka afköst með því að nota rafræn samskipti í siauknum mæli geta ógnað tilveru og vinnulagi heimilislækna.

Eins og fram kemur skipta langtíma-

Jóhann Ágúst  
Sigurðsson

Formaður Samtaka félaga norrænna heimilislækna, fyrrverandi prófessor í heimilislækningum

[Johann.a.sigurdsson@ntnu.no](mailto:Johann.a.sigurdsson@ntnu.no)



Margrét Ólafía  
Tómasdóttir

Lektor í heimilislækningum, í stjórn Félags íslenskra heimilislækna

[margretolafia@gmail.com](mailto:margretolafia@gmail.com)



Salóme Ásta  
Arnardóttir

Formaður Félags íslenskra heimilislækna

[salome@hglagmulis.is](mailto:salome@hglagmulis.is)



Anna Stavdal,  
Verðandi forseti Heims-  
samtaka heimilislækna  
(WONCA World)



samskipti lækni og sjúklings mestu máli. Þar er traust lykilatriði. Samfelld og persónuleg samskipti eru að jafnaði forsenda þess að byggja upp traust. Rafræn samskipti lækni og sjúklings nýttast þá best eftir að slík kynni og traust hafa náð að myndast, en geta verið varasöm án slíkra kynna.

Heilsugæslan er mikilvægur hlekkur í heilbrigðiskerfinu. Þar skiptir samstarf við aðrar sérgreinar og stofnanir miklu máli. Samráðsvettvangur er forsenda slíks samstarfs og því mikilvægt að grunnildi heimilislækna séu öllum ljós.

## Heimildir

1. Sigurdsson JA, Beich A, Stavdal A. Our core values will endure. *Scand J Prim Health Care* 2020; 38: 363-6.
2. Nordic Federation of General Practice (Beich A, Auvinen J, Isacson M, Kvittum Tangen M, Arnardóttir SA, Hørslev L, Bernad S, Sigurdsson JA) Core Values and Principles of Nordic General Practice/Family Medicine. *Scand J Prim Health Care* 2020; 38: 367-8.
3. McWhinney I. Principles of Family Medicine. In: A Textbook of Family Medicine, 2nd ed, Ed. Ian R. McWhinney. Oxford: Oxford University Press 1997; 13.

# Grunngildi heimilislækna á Norðurlöndum\*

\*www.nfgp.org



## 1. Langtímasamband lækis og skjólstæðings er grunnstef í starfi heimilislækna.

Skipulag heilugæslunnar þarf að taka mið af samfelli í þjónustu við skjólstæðinga. Samband lækis og skjólstæðings byggir á persónulegum kynnum og gagnkvæmu trausti. Endurtekin og langvarandi kynni efla traust og auka gæði þjónustunnar.

## 2. Við tökumst á við hvers konar heilsuvanda en forðumst óþarfa rannsóknir og ofmeðhöndlun. Forvarnir og heilsuefling eru samofin daglegu starfi okkar.

Við sinnum skjólstæðingum á öllum aldri, frá vöggu til grafar. Óþarfa rannsóknir, ofgreiningar og ofmeðferð geta skaðað, eru sóun á tíma og almannafé og geta með því óbeint leitt til vangreininga. Þegar kostur er á jafngagnlegum úrlausnum veljum við þær sem eru hagkvæmastar.

## 3. Við veitum þeim forgang sem helst þurfa á heilbrigðisþjónustu að halda, en forðumst að sjúkdómsgreina hrausta.

Við viljum stuðla að jöfnuði í heilbrigðisþjónustu og skipuleggjum heilsugæsluna með tillit til þess.

## 4. Í viðtölum við skjólstæðinga okkar leggjum við áherslu á heildræna nálgun vandamála og bestu vísindalegu þekkingu hverju sinni.

Með heildrænni nálgun fáum við innsýn í aðstæður skjólstæðinga okkar, lífsreynslu, lífssýn, væntingar og vonir. Þannig greinum við best tengsl félagslegra þátta og vanheilsu og hvernig lífsreynsla og áföll skrifa sig í líkamann. Við hvetjum skjólstæðinga okkar til að skynja og virkja eigin styrkleika og tengslanet. Við nýtum þekkingu okkar til að viðhalda okkar eigin vellíðan og heilsu.

## 5. Við leggjum áherslu á menntun, vísindi og gæðapróun.

Við tökum virkan þátt í kennslu og starfsþjálfun heilbrigðisstétta, einkum lækna-nema og sérnámslækna, og sinnum símenntun. Við stundum vísindarannsóknir á sviði heimilislækninga og metum vísindi og þekkingu með gagnrýnum hætti út frá þörfum einstaklings og samfélags.

## 6. Við vitum að félagslegt álag, áföll og skortur auka líkur á veikindum og við tjáum okkur opinberlega um það þegar þörf krefur.

Virðing fyrir mannlegri reisn og mannréttindum er forsenda góðrar heilsu og bata. Margskonar aðstæður geta haft skaðleg áhrif á heilsu, svo sem áföll í æsku, ofbeldi, lélegt húsnæði, skortur á menntun, léleg félagstengsl eða stuðningur, fátækt, atvinnuleysi, auk skorts á samfélagslegum stuðningi og aðgengi að heilbrigðisþjónustu. Okkur ber skylda til að tjá okkur opinberlega um einstök atriði sem geta leitt til vanheilsu, aukins ójafnaðar eða takmarka möguleika ákveðinna hópa á heilbrigðisþjónustu.

## 7. Við vinnum þverfaglega með öðrum starfsgreinum án þess að firra okkur ábyrgð.

Við vinnum markvíst að því að þróa og tileinka okkur greiðar leiðir til samvinnu á forsendum heilugæslunnar.

Samkvæmt Alþjóðaheilbrigðismálastofnuninni (WHO) er heilsugæslan hornsteinn góðrar heilbrigðisþjónustu. Heimilislæknar gegna þar lykilhlutverki. Heimilislækningar eru sérgrein með eigin marklýsingu og vísindagrunn. Heimilislæknar hafa einnig haft frumkvæði að því að skilgreina og starfa samkvæmt grunngildum sínum:

- sem lýsa starfi þeirra, viðhorfum og ímynd
- sem hafa sem markmið að bæta og vernda heilsu og vellíðan einstaklinga samtímis því að taka tillit til hagsmuna samfélagsins
- sem eru undirstaða samfelldrar þróunar á fagmennsku með marklýsingu og starfsþjálfun er falla að öllum menntastigum – í grunnnámi, sérnámi og símenntun
- sem mikilvægt er að kynna fyrir skjólstæðingum, samstarfsfélögum og samfélaginu í heild sinni



FÉLAG  
ÍSLENSKRA  
HEIMILISLÆKNA